

Akta dig för Den Andra. Kulturkrockar och kulturbruk i det samtida Sverige

*Bruket av kultur*¹ är en antologi som består av 12 artiklar samt ett inledningskapitel där Magnus Öhlander diskuterar kulturbegreppet, dess användning och historik mera allmänt. Artiklarna belyser kulturella uttryck, funktioner och kulturformer genom att beskriva kultur och kulturellt förknippade problem, bruk och seder. Även förhållandet mellan makt och kultur lyfts fram, genom att några av skribenterna visar hur man kan utöva makt genom att använda sig av kulturbegreppet. Vad som är gemensamt för alla artiklarna är, att förhållandet mellan *Vi* (det bekanta, godkända, trygga, goda, progressiva osv.) och *Det Andra* (det främmande, oönskade, farliga, onda, hämmande osv.) förekommer i dem. Eftersom förhållandet mellan *Vi* och *Det Andra* förekommer så frekvent i en antologi som behandlar kultur, drar jag slutsatsen att den samtida synen på kultur präglas av ett fortgående jämförande mellan det som är "normalt" och det som är "annorlunda". En ständig konflikt tycks pågå mellan förespråkarna för det "normala" och dem som talar för det "annorlunda". Båda lägren har sina förespråkare, skribenterna i denna antologi väljer sällan sida i konflikten mellan *Vi* och *Det Andra*, utan markerar snarare konflikten i de väldigt olika situationer där kulturbegreppet och motsättningen *Vi* och *Det Andra* fininner sig.

¹ *Bruket av kultur - Hur kultur används och görs socialt verksamt.* Magnus Öhlander (red.). Lund: Studentlitteratur: 2005. 370s.

Antologin är indelad i tre olika delar, vilka belyser kulturbegreppet ur olika perspektiv. I den första delens artiklar ser författarna på hur kultur brukas eller används som maktmedel eller som identitetskapare. Artiklarna i den andra delen koncentrerar sig på kulturens estetiska aspekter. Den tredje och sista delen av antologin handlar om möten mellan den svenska hälso- och sjukvården och representanter för etniska minoriteter. Jag har valt att redogöra för antologins uppbyggnad genom att välja ut artiklar från de tre temområdena.

Hur kultur brukas

I antologins första artikel skriver Beatriz Lindqvist om kulturens roll i Lettlands nationsbygge. Genom att intervjua akademiskt utbildad personal inom det lettiska skolväsendet visar Lindqvist hur många av letterna, genom att använda kulturen som vapen, medvetet tar avstånd inte bara från Sovjettiden och från landets ryska minoritet, utan också från det västerländska. På detta vis vill letterna förstärka sin nationella identitet, menar Lindqvist. Letterna använder alltså kulturen som medel för att konstruera ett *vi* mot *de andra*-synsätt. Genom att låta vissa grupper representera kulturellt främlingskap vill letterna stärka sin egen känsla av samhörighet. Här bildar faktorer som etnisk bakgrund, modersmål och nationell tillhörighet en enhet. Man tillskriver sin egen grupp goda kvaliteter medan man beskriver andra grupper med mindre

trevliga, negativa värden. Lindqvist väljer att använda sig av begreppet *kulturinversion* för att beskriva detta förhållande. Som exempel kunde nämnas att letter ofta ser sig själva som hårt arbetande jordbrukare med respekt för naturen, medan ryssar bosatta i Lettland ofta beskrivs som fabriksarbetande och miljöförstörande naturföraktare.

”Den segregerande välviljan – kultur som makt”, är skriven av Oscar Pripp och behandlar etnisk samt rasmässig integration och segregation på den svenska arbetsmarknaden. Pripp vill förklara hur kultur och kulturskillnader används för att förstå och förklara rasmässig segregation i Sverige. Enligt Pripp ger man oftast skulden för integrationsproblem åt immigranterna själva framom att blanda in majoritetsbefolkningen. Man förklarar ofta etniska gruppers problem genom kontraster mellan den nationella kulturen och de etniska minoriteternas kulturer, och som åtgärd försöker man få de etniska minoriteterna att anpassa sig bättre till den nationella kulturen. På detta vis ställer man alltså det osvenska mot det svenska och gör det senare eftersträvansvärt. Samtidigt låter man det svenska stå för just eftersträvansvärda element såsom det demokratiska, det moderna, det kommunikativa, social och kulturell kompetens, medan det osvenska får utgöra motsatsen, det vill säga det odemokratiska, föråldrade, ickekommunikativa och hierarkiska. Precis som är fallet med de akademiska letterna i Beatriz Lindqvists artikel, stöter man här på ett *vi* mot *de* –tänkande, där det som representerar ”oss” får en positiv klang medan det som representerar ”dem” klingar negativt. Pripp går även in på vad han kallar för vardaglig rasism, en slags kulturell rasism där rasmässiga drag automatiskt kopplas samman med antaganden om kulturella egenskaper, ofta omedvetet. Detta är något som även adopterade barn och ungdomar med ”utländskt” utseende får erfara. Här kan det handla om att bli tagen som kriminell av polisen eller om att bli uppfattad som lågpresterande av skollärare på grund av sitt ursprung.

Det estetiska kulturbegreppet

Vad kan anses vara bra, betydelsefull populärmusik och varför? I artikeln ”Århundradets artister – En diskussion om musikkritisk historieskrivning”, behandlar Lars Kaijser hur musikjournalister bedömer populärmusik. Musikkritikerna definierar genom sina val hur populärmusik ska se ut, de konstruerar alltså musikbegreppet och styr definitionen av vad musik är. Kaijser skriver om hur musikjournalisterna använder språket, metaforer och stereotyper för att bygga upp den bild av en viss artist som de önskar. Dylika metaforer kan t.ex. bestå av distinktionen mellan ”svart” och ”vit” musik. Med denna metafor avses musikens

ljudbild och dess känslomässiga kvaliteter, de känslor som musiken väcker. Genom att skriva om ”svart” eller ”vit” musik, impregneras läsarna med bilder av såväl musiken som musikern. Läsaren serveras alltså ett musikmässigt och socialt perspektiv av musikern och dennes alster.

Sverker Hyltén-Cavallius undersöker i artikeln ”Det sinnliga svunna. Om ålderdom, kulturell och historisk särart” i vilka situationer gamla människor ges möjligheten, men även förväntas presentera ”förflutenheter” och framställa sig själva som ”minnesmänniskor”. I dessa situationer uppstår vad Hyltén-Cavallius kallar för ett retrospektivt gränssnitt, en kommunikation som präglas av tillbakablickande och nostalgi. Invandrades vanor och beteende brukar beskrivas med hjälp av kulturbegreppet, skriver Hyltén-Cavallius, medan äldre människors vanor och beteenden beskrivs utgående från åldersbegreppet. Kultur och ålder används alltså som sorteringsprinciper då människor möter varandra. Trots de olika tillvägagångssätten handlar det om samma sak, att placera människor i fack på basis av deras skillnader och olikheter, olikheter som identifieras genom kultur eller ålder. Detta leder till ett *vi* mot *de andra*–perspektiv, där invandrarna, eller i detta fall pensionärerna, utgör de andra.

Etniska relationer inom den svenska hälso- och sjukvården

I artikeln ”Om kultur och etnicitet vid vård i livets slutskede” analyserar Eva Karlsson hemsjukvården i Sverige. Genom att studera en hemsjukvårdsenhet för människor som befinner sig i livets slutskede och enhetens personal, visar hon hur svåränvänt kulturbegreppet ibland kan vara i det dagliga arbetslivet. Karlsson analyserar vårdpersonalens förhållande till möten med människor med olika bakgrunder. Samtidigt som personalen framställer olika etniciteter som fasta med egna förutbestämda särdrag, förekommer ifrågasättande av indelandet av människor i olika förutbestämda grupper. Enligt Karlsson kan en och samma person uppfattas på olika och motstridiga sätt i termer av kultur och religion. Detta visar hon genom att bygga upp sin artikel kring en fallstudie. Denna fallstudie behandlar Bahar, en medelålders kvinnlig patient med turkisk bakgrund som var inskriven vid enheten under en längre tidsperiod. Bahar presenterades nämligen av personalen både som ett typiskt exempel på hur turkiska/kurdiska/syrianska patienter brukar vara, samt som en avvikelse från den stereotypa bilden av turkar/kurder/syrianer, skriver Karlsson. Ofta delar man ut mediciner, kollar dropp och tar prover under visiterna, men man frågar inte vårdtagaren om dennes bakgrund, behov eller liv. Karlsson menar

att man kan applicera hennes fallstudie på andra delar av samhället där människor av olika etnisk bakgrund samverkar. Det finns enligt henne en tendens att bygga upp antaganden om fastslagna kulturskillnader för

olika etniska grupper i vårt samhälle. Man sorterar alltså människor enligt bakgrund, skriver Karlsson.

Mikael Sarelin